

Simplicissimus Budapestje

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

1815. október 4: megalapítják az Irgalmasok Budai Kórházát

Már sokszor elképzelttem a város történelmi animációs filmjét arról, hogyan alakult a középkortól máig. Épült, pusztult Pest és Buda, egyre növekedett. Ma már leginkább úgy képezem el, mint a Google Street View-t, amelynek egy visszafelé gombja is van, bármelyik címnél vissza lehetne menni időben – az lenne a csodás... Ez csírájában meg is van: a régi térképeken visszafelé lehet követni egy címet.

A kollektív emlékezet nagyjából a 48-as forradalomig tud visszamenni, akkor állt már a Lánchíd, a Királyi Palota jóval kisebb, nincs Nagykörút, Andrásy út és Országház, van viszont Újépület, pesti óváros és Tabán... A kétszáz évvel ezelőtti, lényegében földszintes és fapados Pest, a szinte teljesen kopár Rózsadomb, a szinte teljes német nyelvűség már kívül esik a közös emlékeken. Ezt a kétszáz évvel ezelőtti három, önálló életet élő várost elemekből kell minden alkalommal összeraknunk.

E merengés apropóját egy kétszáz évvel ezelőtti budai kórházalapítás adja: 1815. október 4-én nyílt meg a *Heinrich Keresztély* tervezte kétemeletes épületben az Irgalmasrendi Kórház és a vele egy épületben lévő gyógyszertár. A Betegápoló Irgalmasrendet egy bizonyos Isstenes Szent János (*Juán de Ciudad*, 1495–1550) alapította, Magyarországon egykor igen aktívak voltak, összesen 14 városban létesítettek valamilyen egészségügyi intézményt. A budai kórház építését, később fenntartását *Marczibányi István* (1752–1810), a nagy mecénás és alapítványa támogatta. („*Marczibányi István és Mária-féle Császárfürdői Kegyes Alapítvány*”). A fürdőt már 1806-ban megvette *Marczibányi*, ugyancsak az Irgalmasrend számára.

Az Irgalmasok Budai Kórháza ma is áll, természetesen nem az eredeti épület. A régít a rend lebontatta, a mai neogótikus ház 1903-ban készült el, *Kiss István* és *Fligauf Károly* tervei szerint. A kormány és a főváros is részt vállalt a költségekből. A Betegápoló Irgalmasrend kórház- és fürdőépületeit 1950-ben államosították, és öt különböző szervezet között osztották szét. Egy részéből 1952-ben jött létre

az Országos Reuma és Fürdőügyi Intézet (későbbi nevén Országos Reumatológiai és Fizioterápiás Intézet – ORFI). Ez jónévű intézménynek számított a szocializmus végtelennek tűnő évei alatt. Az ORFI a volt egyházi ingatlanokat 2000-ben adta át az Irgalmasrend, illetve a Budai Irgalmasrendi Kórház részére. Ha valakinek megfájdul a sarka, és egy professzor barátja röntgenes gyógyítást ír elő neki (mint *Simplicissimus*nak néhány éve), akkor jókat lehet bolyongani a kórházkomplexum belsejében. Az elhanyagoltság alól elő-előbújik a régi szépség. *Simplicissimus* lekapta a többször is (szigetelőszerűséggel) módosított fali táblát: először csak bizonyos helyeken nem lehetett dohányozni, ma már persze sehol. Sajnos nem találta meg a képet.

mét miniszter lett, és – érthetetlen módon – lepaktált *Kádárral*, tagja lett az Országgyűlésnek csúfolt kirakatintézménynek. Szobrát 2002-ben a befolyását már elvesztett, de még a kormányzásban részt vevő Kiszgazdapárt erőltette át. Az eredménytelen pályázat után a *Kligl Sándornak* homályos körülmények között kiadott megbízás alapján készült szobrot egyöntetűen ledorongoló kritika fogadta. (A legenyhébb kifejezés a *kozterkep.hu* blogon, egy posztban olvasható: „*köztéri szobornak álcázott kisplasztika*”). Ráadásul – minthogy a tér akkorra már végképp megtelt – egy teljes mértékben alkalmatlan helyen állították fel, a déli részen, a Wellisch bérpalota közelében. Előtte élénk autóforgalom, mögötte autóparkoló. Meg se lehetett közelíteni.

A Duna partján az Irgalmas Barátok felirat az eredeti kórház- és rendházépületet mutatja (Az 1833-ban kiadott *Vörös-féle térkép* részlete)

Szoborkudarc 1: Kovács Béla

Az 2002-ben felállított Kovács Béla szobor iskolapéldája volt az érdemes embernek rossz helyen felállított rossz alkotásnak. *Kovács Béla* (1908–1959) jelentős kiszgazdapárti politikus, közvetlenül a háború után többször is földművelési miniszter volt. 1947-ben a Szovjetunióba hurcolták, húsz évre ítélték és a gulágon tartották fogva. 1956-ban is

A Kossuth tér átépítését előíró országgyűlési határozat értelmében világos volt, hogy eredeti helyén nem maradhatott. Sokan reménykedtek abban, hogy esetleg végleg a raktárban felejtik. De nem ez történt. 2015 nyarán újra felállították az Olimpiai Park sarkán. Most jól meg lehet közelíteni. Így su-taságai, dilettáns megoldásai még kirívóbbak.

Ismét felkeltette a blogoszféra érdeklődését. Az egyik gúnyos megjegyzés ez volt: „Madárfejű Lajcsika szobor.”

foto: SimpliCissimus

Szoborkudarc 2: Az „Öngyilkos Madonna”

Ahhoz, hogy jó köztéri szobrot állítson a közhatalom valamely ága, három dolog szükséges:

- konszenzusos téma,
- megfelelő hely,
- körültekintően megfogalmazott pályázat, amely során egy független zsűri kiválasztja a megfelelő alkotást.

Ha a fentiek közül egyik sem áll, akkor kódolva a rossz – noha nem feltétlenül szükségszerűen botrányos – eredmény, mint a Szabadság téri új emlékmű esetén.

A várbéli új Mária-szobor csak kisebb-fajta (jórészt internetes) botrányt kavart – talán azért is, mert nem közpénzből valósult meg. De még ha egy magánalapítvány kezdeményezte és gyűjtötte is össze a pénzt (a képzőművészeti kérdésekben nem szükségszerűen járatos *Klukon Edit* zongoraművész vezetésével), a lépések mindegyikét be kellett volna tartani.

Konszenzusos témáról nem beszélhetünk, hiszen a vár 1686-os ostrománál (mint kiderült, csak a győzelem napján) megtalált, aztán elpusztult szobor a magyar Mária-kultusz újabb eszköze, amely a keresztények közül is csak a katolikusnak kedves eszme. De az ötletet az I. kerületi önkormányzat tudomásunk szerint szakértők megkérdezése és érdemi vita nélkül magáévá tette. Ha már így történt, akkor még mindig lehetett volna megfelelő helyet találni számára a Várban.

A jelenlegi hely parodisztikusan előnytelen. A Vár külső falához képest a 403 centiméter magas szobor is túl kicsi, a közvetlen környezetéhez pedig túl nagy. A fal

szélére helyezés a legudvariasabb kifejezéssel is esetlen. Legfőképpen azért, mert olyan hatást kelt, mintha levetni készülne magát a mélybe. Tagadhatatlanul illik rá GI barátom (Amerikában élő katolikus orvos) gúnyneve: „Öngyilkos Madonna”. A téma és a hely már nem hagyta nyitva a jó szobor lehetőségét, de nem lehet elmenteni amellett sem, hogy a művész pályázat nélkül kapott megbízást. És mint a mariaszobor.hu honlapon látható műleírásban írja, a nagy egyházszakadás előtti korban, a bizánci művészetben talált ihlető forrást. A 21. században...

Ha lett volna pályázat, akkor a nyertes művész talán javasolhatott volna jobb helyet. Akkor még elhárulhatott volna a legrosszabb forgatókönyv: jó szándékú polgárok, az önkormányzat asszisztálásával, sok-sok önzetlen polgár adományaival ilyen nyilvánvalóan félresikerült alkotással „gazdagította” a Budai Várat. A minap alkalmam volt a szobrot hátról is megtekinteni. Ahogy mondan szokás: no comment.

A szobrot állító alapítvány teljes neve a honlap szerint: „Immaculata Alapítvány a Köztéri Szobrok Emeléséért”. Számíthatunk folytatásra is?

(*Mátyássy László*, 2013, a művész honlapja: matyassy.com.)

Szoborkudarc 3: Radnóti Miklós

Szeptember közepén felavatták az új Radnóti szobrot, a Pozsonyi út és a költőről elnevezett utca sarkán. Már tavaly rossz előérzetem támadt, amikor meghívásos pályázatot hirdettek. Mi szükség van egyáltalán új Radnóti szoborra? A Kádár által agyonhasznált, szinte teljesen elkoptatott költő a rendszerváltás után csodálatos átalakuláson ment át. Nem utolsó sorban *Ferencz Győző* nagyszerű monográfiájának köszönhetően Radnóti oda került, ahová való: a magyar költők A-ligájába: *Vörösmarty, Petőfi, Arany, Ady, Kosztolányi, Babits, József Attila, Szabó Lőrinc, Illyés* mellé. Arcvonásait minden érettségizett magyar örökre emlékei közé vési ma is.

Ráadásul létezik egy nagyszerű szobor, amelyet 2009-ben állítottak fel a róla elnevezett színház előtt. Varga Imre alkotása igen mély értelműen képes ábrázolni az átszellemült, magába süppedő, önsajnálattól mentes költőt, akit kitaszított a magyar többségi társadalom, s ő katolikusként, származása ellenére nem akart a zsidósághoz tartozni... Ezt a szobrot volt értelme felállítani. (Érde-

kesség, hogy ez volt az ötödik köztéri példány, 1970-ben Mohácson és Salgótarjánban, később két külföldi helyszínen is felállítottak egyet-egyét. Ezen felül a Radnóti Gimnázium aulájában is van egy kis méretű változata.)

Talán a költőt hetven évig gyászoló feleségének 102 éves korában, nemrég bekövetkezett halála lehetett volna az apropó a jó mű elkészítéséhez. Sok fénykép maradt fent a boldog párról – talán őket együtt lehetett volna ábrázolni. Vagy az idős asszonyt az örökre fiatal maradt költővel?

Nem tudom, hogy a többi meghívott művész (*Gyurcsék Ferenc, Kutas László, Paulikovics Iván, Szanyi Péter*, mindannyian a figuratív szobrászat ismert alkotói) mivel rukkoltak elő, de *Janzer Frigyes* alkotása fájdalmasan középszerű. Olyan mintha a mellette lévő iskola alapító igazgatójának emléke lenne. Egy derék, öltönyös polgár, kötelességtudó (de még inkább jellegtelen) arc, vonásai, kétségtelen, hasonlítanak Radnóti Miklósiéra. Az, hogy egy korlátra támaszkodik, ebben a kontextusban epigon megoldásnak tűnik. Mintha a Varga Imre szobrot utánozná.

Hogyan lehetne megelőzni az újabb szoborállítási kudarcokat?

Nehéz kérdés, mert összefügg a közhatalom mértékletesebb gyakorlásával. A XIII. kerület egyike a kevés ellenzéki fészeknek, ráadásul Radnóti emléket fontosnak tartják. (Róla neveztek el a nemrég épült Művelődési Központot, emlékszóbat tartanak fenn, stb.) Éppen ezért, eredménytelenné kellett volna nyilvánítani a pályázatot. És ha fontos, megismételni öt év múlva, nem hamarabb. (Abból a hatalmas összegből, ami-be egy bronz szobor kerül, nagyszerű virtuális Radnóti Múzeumot lehetett volna létrehozni, a Petőfi Irodalmi Múzeummal karöltve. A minta a Fővárosi Levéltár által létrehozott Lajta Archivum lehetett volna.)

1897-ben *II. Vilmos*, aki látogatóban járt Budapesten, kevesellte a köztéri szobrokat. A hiányt sikerült eltüntetni. Budapest jó ideje túltelített szobrokkal. Úgy látszik a szobrok burjánzását ellentétes okok is előidézhetik. Szaporodnak tragédiák után, békeidőben, szegénység, vagy éppen gyors gyarapodás idején. Önmérséklet volna szükséges, jó ízléssel párosulva. Ha ez nem áll rendelkezésre, moratórium kellene... ●